

A Magyar Rádió adásai 1925-ben indultak. Az avatási ünnepségen a Magyar Telefonhírmondó és Rádió Rt. elnöke, Kozma Miklós egyebek között a következőket mondta: „A magyar kultúra fegyvertára erős fegyverrel szaporodott. [...] Én a magam és az igazgatóság névben kijelentem, hogy minden üzleti szempontot háttérbe szorítva, tisztán csak a magyar kultúra szempontját szem

Hegymegi Kiss Áron 33

BAKTAY ERVIN

RÁDIÓELŐADÁSAI

előtt tartva, fogjuk ezt a fegyvert kezelni.” Ennek ellenére az első évek az útkeresés jegyében teltek el, és a Rádió sok jogos kritikát kapott színvonalatlan műsorai miatt. Alapvető változás akkor következett be, amikor 1934-ben Németh László, majd Cs. Szabó László vette kézbe a prózai műsorok szerkesztését. Igényes műsortervet készítettek, melyen belül fontos szerepet kaptak a népszerű tudományos felolvasások. Felvonultatták a magyar irodalmi és tudományos élet legkiválóbbjait, olyan személyiségek tartottak rendszeresen előadásokat mint Halász Gyula, Móricz Zsigmond vagy Babits Mihály.

E műsorrendbe illeszkedett bele Baktay Ervin három, itt közölt előadása.¹ Baktay ekkor már elismert indológus, író és műfordító volt, megjelentek indiai utazásáról írott nagysikerű könyvei, s tudományos előadásaival,² illetve hangjátékaival³ rendszeresen szerepelt a rádióban is. Éppen ezért némileg meglepő, hogy itt közölt az előadások nem szakterületével, hanem az amerikai Nyugat múltjával foglalkoztak. A két cowboy-életről szóló előadás keltezése 1937, illetve 1940, a harmadik, az angolok észak-amerikai üzemével foglalkozó írás ugyancsak 1940-ben keletkezett. Ekkorra a kuriózumokra éhes magyar sajtó több ízben foglalkozott Baktayék 1931-ben indult indián táborozásával, így feltehető, hogy az immár mintegy 400 000-es rádió-előfizetői táborban is volt érdeklődés a téma iránt. Mindazonáltal érdekes lenne tudni, ki volt az a szerkesztő, aki Baktayt ezekre a többnyire mintegy félórás előadásokra felkérte.⁴

Baktay a mai Egyesült Államok területének angol telepések által törént meghódításáról szóló írásában egyértelműen a becsületes, naiv, szavukat tartó indián őslakosok mellett foglal állást, a földéhes, erőszakos, hitszegő bevándorlókkal szemben. Az indiánok gyors és elkerülhetetlen vereségének egyik okát a törzsek összefogásának hiányában látja. De mintha maga is túlzottnak érezné a hódítók ostromozását, szabadkozik, hogy Amerikába nem a derék igazi angolok, hanem szülőhazájuknak hátat fordító, felelőtlen népségek érkeztek, és hogy a mai (akkori) angol és amerikai történetírók még ennél is szigorúbban ítélik meg az eseményeket.

A másik két előadás lényegében ugyanarról a témáról, a nemrég meghódított (vad)nyugat cowboyainak életéről és munkájáról fest színes képet. A nagy marhaterelések fénykora tulajdonképpen csupán egy bő 20 éves időszakot ölelt fel, a polgárháború végétől az 1880-as évek közepéig.

34 Mégis, ez a korszak mély nyomot hagyott az amerikai tudatban, romantikus dicsfényel ruházva fel az embert próbáló munkát és a rettenthetetlen, marcona férfiakat. Baktay ennél realisabb képet fest a korról, és előadását cowboy- és Foster-dalok bejátszásával színesíti, sőt talán azt is megkockáztathatjuk, örült az alkalomnak, hogy Magyarországon akkoriban egyedülállónak tekinthető lemezgyűjteményéből szemezgethet.

Baktay és barátai a Nyugat dalaival elsősorban a 20-as évek végétől a magyar mozikban is megjelenő, többnyire B-kategóriás⁵ filmekben találkozhattak. E filmek egyik ki nem mondott célja az volt, hogy teret adjanak a kor hallhatlanul népszerű „cowboy” énekeseinek Gene Autrynak, Roy Rogersnek és társaiknak. A filmek némelyikében 4–5 dal is elhangzott, és aki néhányszor megnézte a darabot, akár meg is tanulhatta egyik-másikat. De a filmekben fellelkesült Baktay Amerikában élő bátyjától is számos hanglemezt kapott. Ezeket a lemezeket gondosan lehallgatta és több, mint 30 nóta szövegét jegyezte le. E gyűjteménye ma is megvan.

A dalok a Törzs életében is fontos szerepet játszottak. Az esti tábor-tüzek mellett gyakran felhangzottak ezek a nóták egy-egy bendzsó, gitár vagy szájharmonika többnyire amatőr színvonalú kíséretével. A Törzs *Nagy Lexikonjában* ezt olvashatjuk: „A zenekarnak karmestere is van,⁶ de ez a tagok öröme, csak ritkán lép fel, mert ha megjelenik, ők lebasszusban részesülnek”. A Főnök a táborban daltanulási leckéket tartott a vállalkozóbb szellemű harcosoknak, annak érdekében, hogy a tűz melletti éneklés több hangon szóljon meg, bár a prímet mindig az ő kellemes baritonja vitte.

Baktay féltő gonddal őrizte törékeny lemezeit olyannyira, hogy az egyik kézirat végére – nyilván az előadás közben a lemezeket kezelő technikus figyelmeztetése céljából – odaírta: „A hanglemezek kifogástalanok, mind amerikai gyártmány, amelyeket nem lehet manapság meghozatni, több van köztük olyan is, amelyek már Amerikában sem kaphatók többé.” Budapest 1945-ös ostroma során összes lemeze megsemmisült.

Végezetül még egy apró érdekesség. Az egyik gépelt kéziraton halvány ceruzás bejegyzés látható: „200 sor à 68” Ahol a 68 nyilván az előadás soronkénti díjazását jelenti, filléreken. Figyelembe véve a 30-as évek végének kereseti viszonyait, a 136 pengő egy magasabban kvalifikált tisztviselő félhavi fizetésének felelt meg.

A YouTube videomegosztó csatornán ma is megtalálható Baktay egyik-másik eredeti lemezének hanganyaga. Ízelítőül álljon itt néhány dal linkje:

Old Folks at Home: https://www.youtube.com/watch?v=YdaymC1M_Hs

Wagon Wheels: <https://www.youtube.com/watch?v=hB01aq-8MPI>

The Cowboy's Dream: <https://www.youtube.com/watch?v=pS7Q0vl4HAA>

Oh, Bury Me Not: <https://www.youtube.com/watch?v=Q7UIKDXL1Co>

Home on the Range: <https://www.youtube.com/watch?v=Sw-t-HZWsly&t=52s>

35

¹ Baktay Vadnyugattal kapcsolatos rádióelőadásainak dátumai: *Az egycsillagos lobogó diadala*, 1935.05.21.; *Az amerikai Nyugat dalai*, 1937.12.07.; *A franciák Északamerikában*, 1940.01.11.;

Az angolok Északamerikában, 1940.05.29. *A cowboyok élete* című, 1940-ben megtartott előadásának pontos dátuma ismeretlen. Ezen kívül a Hopp Múzeum Adattárában fennmaradt egy előadásának hiányos kézirata is, *Az északamerikai indiánok utolsó szabadságharca* címmel. Az első két előadás a Hopp Ferenc Kelet-Ázsiai Művészeti Múzeum Adattárából, a harmadik pedig magántulajdonból van.

² Baktay háború előtti rádióelőadásai, a teljesség igénye nélkül: *Bombay és Kalkutta*, 1930.08.13.; *Látogatás Gandhi telepén*, 1930.11.06.; *Az indiai szabadságmozgalom és a Brit Birodalom*, 1930.12.27.; *Nyugat-tibeti utam Kőrösi Csoma Sándor nyomdokain*, 1931.01.02.; *Nyugat-tibeti utam Kőrösi Csoma Sándor nyomdokain*, 1931.01.05.; *Kőrösi Csoma Sándor élete a nyugat-tibeti láma kolostorokban*, 1931.03.18.; *Az otthon és a háziélet Indiában*, 1931.05.31.; *Látogatás Stein Aurél ázsiai táborában*, 1931.10.27.; *Kelet és Nyugat találkozása Indiában*, 1932.02.12.; *Benáresz, a hinduk legszentebb városa*, 1932.05.22.; *Ellora és Adzsanta sziklatemplomai*, 1932.07.17.; Cím nélkül, 1932.09.16.; *Zene, tánc és színjáték Indiában*, 1932.09.17.; Cím nélkül (Bukaresti rádió), 1933.01.??; *Az indiai csiláglóslás*, 1933.01.15.; *Tibet magyar bölcse*, 1933.04.09.; *Hogyan él az utazó a Himaláján*, 1933.05.21.; *Hogyan látja a világot a hindu*, 1933.06.22.; *Kóborlások Kasmír vizein*, 1933.08.31.; *Kelet Velencéje*, 1933.10.21.; *Kőrösi Csoma Sándor. Születésének 150. évfordulóján*, 1934.04.04.; *Kőrösi Csoma Sándor. Születésének 150. évfordulóján* (Bukaresti rádió), 1934.04.04.; *Indiai ünnepek*, 1934.04.29.; *A Mindenség törvénye*, 1934.09.05.; *India és az elefánt*, 1934.10.22.; *A Mahabharáta*, 1935.07.03.; *Kelet csodáiból*, 1935.09.16.; *A Védák irodalma*, 1938.12.16.; *India és Anglia*, 1942.04.01.; *Kőrösi Csoma Sándor nyomdokain Indiában*, 1942.05.15.

³ Baktay hangjátékai a rádióban: *Eszenyi Olga és Jávor Pál előadóestje. A hibák bányája*. F. W. Bain hindu meséje nyomán írta és rádiószínpadra alkalmazta Baktay Ervin, rendező Csanády György, 1936.04.04.; *A hibák bányája*. F. W. Bain hindu meséje nyomán rádiószínpadra alkalmazta Baktay Ervin, rendező Barsi Ödön, 1938.10.27.; *Kőrösi Csoma Sándor*. Hangjáték. Írta Baktay Ervin, rendező Csanády György, 1939.11.28.; *Kőrösi Csoma Sándor*. Hangjáték. Írta Baktay Ervin, rendező Barsi Ödön, 1942.04.23.

⁴ Feltehetően Baktay jó barátja, a hangjátékait is rendező Barsi Ödön, aki maga is írt vadnyugati történeteket.

⁵ A mozik ezeket az egy óránál valamivel rövidebb filmeket általában a „nagy” játékfilm előtt játszották, főképpen az ifjabb generáció épülésére.

⁶ A zeneileg „félprofi” Gottesmann Ernő (Sok Kutya).

DECEMBER

7

KEDD

Kath.: Ambrus pk.
Prot.: Ambrus

Bakhtay Ervin dr. előad.
(Léner Béla felv.)

BUDAPEST I.

Műsorkezelők: 9.45–14.40: Radó, 14.35–19.40:
Natter, 19.35–0.15: Tamásné.
Zenekadémia: Loránd.

6.45: Torna.

Utána: Hanglemezek. I. Ábrahám: Harminckettes baka vagyok én — induló (Sebő Miklós). 2. Ralf: Éjjeli seregszemle (Odeonzenekar). 3. Petit: Údv a 85-ösöknek — polka (A francia köztársasági gárda zenekara, vez. Foret). 4. Heinecke: Romantikus keringő (Bécsi Bohém-zenekar). 5. Fasiszta induló (Katonazenekar, vez. Fuhsel).

Kb. 7.20: Étrend, közlemények.

10: Hírek.

10.20: Egy magyar mártír emlékezete. *Vécsey Zoltán dr.* előadása Sulyovszky Menyhértől halálának 100. évfordulóján. (Felolvasás.)

10.45: Ünneplő-ruhák. (Felolvasás.)

11.10: Nemzetközi vízjelzőszolgálat.

11.30: A december 9-i légvédelmi gyakorlattal kapcsolatban kísérleti adás a nyilvános hangszórók behangolása céljából és a rádiójel ismertetése.

12: Déli harangszó az Egyetemi templomból. Időjárásjelentés.

12.05: Rendőrzezenekar. Vezényel *Szöllőssy Ferenc*. 1. Szöllőssy Ferenc: Eliássy-induló. 2. Ziehrer: Bécsi lányok — keringő. 3. Flo-tow: A tengerészek — nyitány. 4. Flegdy Sándor: Régi nóták. 5. Ridel Frigyes: Keleti jelenetek — szvit. 6. Hahn: Egyveleg Offenbach műveiből. 7. Armandola: Galopp.

Közben kb. 12.30: Hírek.

13.20 (1.20): Pontos időjelzés, időjárás- és víz-állásjelentés

13.30 (1.30): Győri Vince és cigányzenekara.

14.40 (2.40): Hírek.

15 (3): Árfolyamhírek, piaci árak, élelmiszer-árak

16.10 (4.10) Asszonyok tanácsadója. (*Arányi Mária* előadása.)

16.45 (4.45): Pontos időjelzés, időjárásjelentés, hírek.

17 (5): A december 9-i légvédelmi és légtitkalmi gyakorlat ismertetése. *Szedzerjev Jenő* előadása.

17.20 (5.20): Az amerikai Nyugat dalal. *Bakhtay Ervin* előadása, hanglemezekkel.

18.05 (6.05): A rádió szalonzenekara. Vezényel *Bertha István*. Közreműködik *Bekéné Ma-*

daras Gizella (fűtyszámokkal). 1. Planquette: Mohamed paradicsoma — nyitány. 2. a) Albeniz: Mallorca; b) Granada: Spanyol caprice. 3. Vince Ottó: Dal. 4. a) Saint-Saëns: A csalogány és a rózsza; b) Haydn: Andante cantabile; c) Ardiiti: Parla — keringő (Bekéné). 5. Lehár: Hercegisasszony — intermezzo. 6. Aggházy Károly: Magyar esték. 7. a) Carnevali: Szállj kis lepkém; b) Altmann: Angol keringő (Bekéné). 8. Coates: A tamariszkuszfa — intermezzo. 9. Schwalb Miklós: Csak egy kis keringő — keringődal.

19.10 (7.10): Jóléthez vezet-e a technikai haladást? *Dr. Surányi Unger Tivadar* egyetemi tanár előadása.

19.40 (7.40): Könnyű muzika. A budapesti és bécsi rádió közös műsora. I. A budapesti rádió adása. 1. Reptülj fecském (Flieg mein Schwäublein) — népdal. A fűtyszóló előadja szalonzenekari kísérettel *Bekéné Marjarras Gizella*. 2. Brahms: II., III., VIII. nagygy. tánc. Előadja a rádió szalonzenekara. Vezényel *Bertha István*. 3. Cselényi József énekel, kíséri *Sárai Eleonóra* és cigányzenekara. Dalok: *Thegze-Gerber Miklós*: Fut egy patak (Gát szövege); *Szávozdt Richárd*: Elindultam a vásárba; *Szentirmai*: Csak egy kislány van a világban; *Várady Aladár*: Édesanyám; *Gergelyffy Gábor*: Ne mondja senkinek; *Pete Lajos*: Nem való bokráta. — II. rész. A bécsi rádió adása. 1. Max Schönherr: Flugs umi — paraszt-tánc (rádiózenekar). 2. Bécsi egyveleg (Bécsi Bohém-négyes). 3. Pachernegg: János főherceg — szvit (zenekar). 4. Kern: Dornbachi dal. Eneklí *Heinrich Friedl*. 5. Stolz: Egyveleg a »Milliomosok« c. film-ből (Bécsi Bohém-négyes). 6. Krongger: Beim Heurigen (szammalzenekar). 7. Be-natzky: Vágyódás (zenekar). 8. Lehár: Csárdás és fímálé a »Pacsirta« c. operettből (zenekar).

20.45 (8.45): »Duse.« Hangjáték három részben. *Miklós Jenő* hátrahagyott színűvéből stúdióelőadás céljára átdolgozta és befejezte *Révay József dr.* Rendező *Németh Antal dr.* Közreműködik *ifj. Babrik János* (gitár). (Az október 20-i adásunk megismétlése visszafelvételről.) Személyek: Speaker — Filotás Lili; Duse — Bajor Gizzi; Alessandro Duse, az apja — Csontos Gyula; Romeo, a férje — Uray Tivadar; Teresa, a komornája — Ághy Erzi; Benvolio — Tasnády András; Primadonna — Tóth Böske; Kocsmáros, Polgármester — Bodnár Jenő; Első polgár — Baksa-Soós László; Második polgár — Sándor István; Igazgató — Rubinyi Tibor; Rendező — Balázs Samu; Stella, a nagy francia színésznő — Edry Kató; A költő — Rajnav Gábor; Pietro, agg gondolás — Ditrői Mór; Mária, komorna — Sitkey Irén.

Utána kb. 22.25: Hírek, időjárásjelentés

22.45 (10.45): Budapesti Hangverseny Zenekar. Vezényel *Rajter Lajos*. 1. Mendelssohn: Trombita-nyitány. 2. Schubert: V. szimfó-

ÜTLEVÉL
fényképek azonnal!

2 darab rendelésmel! darabja
„PÁRISI
FOTÓ” 48 fényér
Párisi Nagy Áruházban

Bakhtay hanglemezes előadásának (*Az amerikai Nyugat dalai*) közlése a *Rádióélet* című lap műsorában, 1937.12.07.